

Wacław Siwak

Lektura obowiązkowa dla kustoszy sanktuariów : (materiały z gietrzwałdzkiego sympozjum)

Salvatoris Mater 5/2, 363-369

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Lektura obowiązkowa dla kustoszy sanktuariów (materiały z gietrzwałdzkiego sympozjum)

Na półkach katolickich księgarń ostatnio pojawiała się bardzo interesująca książka zatytułowana *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*¹. Jest to kolejny, piąty już tom, wydawanej przez Polskie Towarzystwo Mariologiczne *Biblioteki Mariologicznej*. Wspomniana wyżej seria dokumentuje odbywane pod patronatem PTM lub przy jego współudziale ogólnopolskie sympozja mariologiczne. Trzeba pogratulować Towarzystwu wytrwałości, zapału oraz rozmachu organizacyjnego, których wynikiem jest publikacja od 1999 r. (czyli od czasów jego powołania) rok w rok jednego tomu sympozjalnych materiałów² (a obecnie nawet dwóch)³.

Miejscem mariologicznych spotkań stają się najczęściej sanktuaria maryjne. Po Częstochowie, Niepokalanowie, Licheniu, przyszedł czas na Gietrzwałd, a okazją do zorganizowania sympozjum stała się 125. rocznica maryjnych objawień w tej warmińskiej miejscowości. To naukowe przedsięwzięcie przygotowało Polskie Towarzystwo Mariologiczne wraz z Zakładem Teologii Dogmatycznej i Fundamentalnej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego oraz Kustoszem Sanktuarium. Materialnym świadectwem i owocem tego spotkania jest prezentowana książka.

¹ *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu. Materiały z sympozjum mariologicznego Gietrzwałd, 13-15 września 2002 roku*, red. J. JEZIEŃSKI, K. BRZOZOWSKI, T. SIUDY, Częstochowa-Gietrzwałd 2003, ss. 172.

² *Duch Święty a Maryja. Materiały z sympozjum zorganizowanego przez Katedrę Mariologii KUL oraz Oddział PTT w Częstochowie, Częstochowa, 22-23 maja 1998 roku*, red. S. C. NAPIÓRKOWSKI, T. SIUDY, K. KOWALIK, Częstochowa 1999; *Trójca Święta a Maryja. Materiały z sympozjum mariologicznego zorganizowanego przez Polskie Towarzystwo Mariologiczne, Częstochowa, 6-8 września 1999 roku*, red. T. SIUDY, K. PEK, Częstochowa 2000; *Mariologia na przełomie wieków. Materiały z sympozjum zorganizowanego przez Polskie Towarzystwo Mariologiczne, Niepokalanów, 27-28 października 2000 roku*, red. L. BALTER, P. M. LENART, Częstochowa - Niepokalanów 2001; *Przez Jezusa do Maryi. Materiały z sympozjum mariologicznego zorganizowanego przez Polskie Towarzystwo Mariologiczne, Licheń, 26-27 października 2001 roku*, red. S. C. NAPIÓRKOWSKI, K. PEK, Częstochowa-Licheń 2002.

³ Omawiana pozycja oraz *Odkrywanie różańca. Materiały z sympozjum mariologicznego Kraków, 24-25 kwietnia 2003 roku*, red. T. SIUDY, W. ŻYCINSKI, Częstochowa-Kraków 2003.

Pierwszy referat autorstwa prof. dr hab. Janusza Jasińskiego osadza objawienia z 1877 r. w szerokim kontekście historycznym, ukazując polityczną i religijną rolę ośrodka gietrzwałdzkiego⁴. Autor opracowania przedstawił antypolską i antykatolicką politykę czasów *Kulturkampf*⁵ oraz budzącą się polską świadomość narodową Warmiaków⁶. Według Autora, objawienia gietrzwałdzkie ewidentnie przyczyniły się do większego zainteresowania Warmią i sprawami żyjących tam ludzi, mówiących w polskim języku⁷, oraz do krzewienia polskiej tożsamości w tej krainie⁸. Zdaniem Referenta, Gietrzwałd *bardzo mocno wpływał na rozwój polskiej świadomości narodowej*⁹, da się również zauważyć narastający coraz większy związek polskości z katolicyzmem. Jeśli chodzi o religijną rolę ośrodka gietrzwałdzkiego¹⁰, to niewątpliwie objawienia bardzo mocno upowszechniły odmawianie różańca, przyczyniły się do stawiania licznych kapliczek maryjnych, jak również były czynnikiem inspirującym ludową twórczość religijną, a w sferze moralno-obyczajowej miały wpływ na zmniejszenie plagi alkoholizmu¹¹.

Ks. dr hab. Andrzej Kopiczko w drugim referacie ukazał *Objawienia gietrzwałdzkie w świetle zbiorów Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie*¹². Wystąpienie daje pogląd na zachowaną dokumentację źródłową (korespondencję biskupią, sprawozdania proboszcza, ks. Augustyna Weichsła, przedstawicieli biskupa oraz powoływanych komisji i inne dokumenty) dotyczącą samych objawień i podejmowanych działań miejscowego biskupa, mających na celu zbadanie sprawy objawień. Dzięki zachowanym archiwaliom, omówionym w referacie, możemy poznać chronologię wydarzeń z 1877 r., uczestniczące osoby i przekazywane wtedy orędzia. Dobrze zachowana i uporządkowana dokumentacja (a to z okazji prowadzonego procesu, uwieńczonego w 1977 r. zatwierdzeniem objawień) stanowi podstawowe „instrumentum laboris” dla wszystkich tych, którzy chcieliby badać głębiej sprawę maryjnego orędzia z Gietrzwałdu, co bardzo ułatwia omawiane opracowanie.

⁴ J. JASIŃSKI, *Polityczna i religijna rola ośrodka gietrzwałdzkiego w latach 1877-1914*, w: *Orędzie...*, 7-28.

⁵ TAMŻE, 7-13.

⁶ TAMŻE, 13-14.

⁷ TAMŻE, 21-22.

⁸ TAMŻE, 22-28.

⁹ TAMŻE, 28.

¹⁰ TAMŻE, 14-20.

¹¹ TAMŻE, 28.

¹² A. KOPICZKO, *Objawienia gietrzwałdzkie w świetle zbiorów Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie*, w: *Orędzie...*, 29-37.

Kolejna prezentacja nosi tytuł: *Recepcja informacji o objawieniach gietrzwałdzkich przez Stolicę Apostolską*¹³. Jej autorem jest ks. Adam Orantek. Z lektury tego fragmentu książki dowiadujemy się, że rzymskie dykasterie odpowiedziały milczeniem na doniesienia ówczesnego miejscowego biskupa odnośnie do objawień, co przedstawiał w swoich *relatio status dioecesis* z okazji wizyt *ad limina*. Można powiedzieć, że Stolica Apostolska nie udzieliła żadnej oficjalnej odpowiedzi w związku z objawieniami. To pokazuje jej ostrożność, jak również skomplikowaną sytuację polityczną na terenie Warmii, która prawdopodobnie była powodem braku jednoznacznej odpowiedzi. Dopiero w ostatnich dziesięcioleciach sytuacja się zmieniła. M.in. bp. Drzazga wydał dekret (1977 r.) zatwierdzający objawienia, wydany na podstawie *Nihil obstat* Stolicy Apostolskiej, a Jan Paweł II napisał stosowny list z racji 125. rocznicy objawień skierowany do Metropolity Warmińskiego. Szkoda, że Autor opracowania nie rozwinął trochę szerzej tego wątku zawartego w ostatnim akapicie (byłoby w artykule więcej *receptji*), co jeszcze bardziej ubogaciłoby to rzetelne opracowanie.

Jan Chłosta w swoim przedłożeniu przybliżył postać jednej z wizjonerek – Barbary Samulowskiej¹⁴, która po zakończeniu objawień związała swe losy z Siostrami Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo, pracując jako siostra zakonna w różnych placówkach Zgromadzenia (szpitalach, żłobkach, sierocińcach), zwłaszcza misyjnych w Gwatemali, gdzie w 1950 r. dopełniła biegu ziemskiego życia.

Ks. dr Jacek Wojtkowski jest autorem opracowania ukazującego wkład zakonu kanoników Regularnych Laterańskich w rozwój Sanktuarium Gietrzwałdzkiego, taki też tytuł nosi zamieszczony w książce artykuł¹⁵, który stanowi kompendium wiedzy na temat najnowszej historii warmińskiego sanktuarium (od 1945 r.), pracujących tam kapłanów, podejmowanych inicjatyw duszpasterskich oraz inwestycji.

Kolejne opracowanie¹⁶ dwojga autorów: prof. dr hab. Antoniego Jackowskiego, profesora w Zakładzie Geografii Religii Instytutu Geografii i Gospodarki przestrzennej UJ i dr Izabeli Sołjan, adiunkta w tymże Zakładzie, stanowi próbę ukazania od strony socjologicznej sanktuarium gietrzwałdzkiego na tle ośrodków pielgrzymkowych

¹³ A. ORANTEK, *Recepcja informacji o objawieniach gietrzwałdzkich przez Stolicę Apostolską*, w: *Orędzie...*, 39-45.

¹⁴ J. CHŁOSTA, *Barbara Samulowska – wizjonerka z Gietrzwałdu*, w: *Orędzie...*, 47-56.

¹⁵ J. WOJTKOWSKI, *Wkład zakonu kanoników Regularnych Laterańskich w rozwój Sanktuarium Gietrzwałdzkiego*, w: *Orędzie...*, 57-78.

¹⁶ A. JACKOWSKI, I. SOŁJAN, *Gietrzwałd w systemie ośrodków pielgrzymkowych Europy u Polski*, w: *Orędzie...*, 79-90.

Europy i Polski, wśród których zajmuje ono istotną pozycję: tak z racji tradycji pielgrzymkowych, mających wielkie znaczenie dla rozwoju polskiej religijności; jak również liczby odwiedzających je pątników (800 tys. rocznie). Według opinii specjalistów *sanktuarium w Gietrzwałdzie posiada wszelkie przesłanki, aby w przyszłości rozwinąć się w ośrodek o znaczeniu ogólnokrajowym czy nawet międzynarodowym. W pierwszym rządzie należy tutaj wymienić walory religijne, a więc kilkuwiekowy kult maryjny skupiony wokół obrazu MB Gietrzwałdzkiej, a od XIX w. związany także, a może przede wszystkim, z miejscowymi objawieniami, tradycje patriotyczne rozwijane tu również od stuleci oraz aktywną posługę duszpasterską obecnych gospodarzy sanktuarium. Dodatkowym walorem, często niedocenianym w innych ośrodkach, jest coraz bardziej rozbudowywane odpowiednie zaplecze do obsługi pielgrzymów*¹⁷.

Ks. prof. dr hab. Lucjan Balter w swojej refleksji stawia pytanie, czy Gietrzwałd może być uważany za polskie Lourdes¹⁸? Udziela na to pytanie odpowiedzi negatywnej, ukazując, owszem, liczne paralelizmy z lourdzkimi objawieniami i innymi, ale przede wszystkim przedstawiając osobliwość i specyfikę polskiego sanktuarium, które posiada swoją własną tożsamość (np. akcja trzeźwościowa, Siostry Służki Niepokalanej)¹⁹. Objawienia w Gietrzwałdzie posiadają *odrębną od innych treść i wymowę*, a samo sanktuarium jest *jedynym i niepowtarzalnym miejscem na ziemi*²⁰. Te rozważania stają się okazją do snucia refleksji na temat maryjnych objawień w ogóle, popartych przez Autora licznymi i obrazowo przedstawionymi przykładami²¹. Co jest warte zauważenia i podkreślenia, to poczyniona uwaga o charakterze bardziej metodologicznym, mianowicie, że Maryja objawiając się ludziom „mówi” do nich w sposób „ludzki” - dostosowany do języka, kultury, stylu życia, mentalności, itd.²² W rzeczowej analizie przekazu objawienia trzeba uwzględnić własny wkład wizjonera w dzieło przekazu. „Widzący” komunikuje własne przeżycie na swój czysto ludzki sposób (jemu właściwy – wiek, wykształcenie, itp.). Trzeba umieć te rzeczywistości dostrzegać i separować. W hermeneutyce treści objawień prywatnych na szczególną uwagę zasługują słowa, których wizjonerzy nie rozumieją, gdyż wydają się być wiarygodniejsze²³.

¹⁷ TAMŻE, 89.

¹⁸ L. BALTER, *Gietrzwałd – polskie Lourdes?*, w: *Orędzie...*, 91-103.

¹⁹ TAMŻE, 102

²⁰ TAMŻE, 103.

²¹ TAMŻE, 96-101.

²² TAMŻE, 100, 102.

²³ TAMŻE, 102.

W książce znajdujemy piękne świadectwa o łaskach doznawanych w gietrzwałdzkim sanktuarium. Ks. Jan Nowak, naoczny świadek 45 cudownych uzdrowień, krótko referuje takie trzy spektakularne przypadki (przywrócenie wzroku, przywrócenie sprawności bezwładnej ręki, wyleczenie z choroby alkoholowej)²⁴, poprzedzając wszystko przedstawieniem treści maryjnego orędzia z Gietrzwałdu odnoszących się do uzdrowień²⁵.

Kolejne artykuły posiadają już charakter bardziej ogólny, chociaż nie są ściśle związane z objawieniami w Gietrzwałdzie, to jednak doskonale uzupełniają teologiczne i duszpasterskie treści podjętego na Sympozjum tematu. Ks. prof. dr hab. Władysław Nowak (prodziekan Wydziału Teologii i profesor Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego) ukazał *Obecność Maryi w liturgii i pobożności ludowej*²⁶. Spójnik „i” w tytule każe nam domniemywać, że wykład będzie posiadał dwie wyraźnie zarysowane części, co rzeczywiście ma miejsce. Wywód o obecności Maryi w liturgii Autor rozpoczyna od stwierdzenia, że soborowa reforma liturgii zaowocowała *podkreśleniem obecności Maryi w liturgii w stopniu niespotykanym*, z tym, że nie chodzi tutaj o aspekt ilościowy lecz jakościowy, cechujący się innym spojrzeniem na obecność Maryi w liturgii²⁷. Autor ukazuje ogólnie tę obecność w kalendarzu liturgicznym Kościoła oraz liturgii eucharystycznej (rzymskiej i bizantyjskiej), ze szczególnym akcentem na poszczególne modlitwy eucharystyczne²⁸. Dalej ks. Nowak pyta o fundament relacji pomiędzy Maryją a liturgią. Fundament ten widzi w obecności Maryi w misterium paschalnym Chrystusa oraz w prawdzie o Jej cielesnym wniebowzięciu²⁹. W liturgii *aktualizuje się sakramentalnie paschalna tajemnica Chrystusa, aktualizuje się również obecność Maryi w tej tajemnicy*³⁰. Poprzez wniebowzięcie, czyli uchwalebnienie ciała, obecność Maryi nie łączy się z uwarunkowaniami czasowymi i przestrzennymi, ale jest dynamicznym działaniem, które osiąga ludzi *hic et nunc*³¹. Jest to nowe pole badań teologicznych, nad którym warto i trzeba się twórczo zamyślać. Autor przypomina, że liturgia, jako ważne *locus theologicus*, ma być

²⁴ J. NOWAK, *Świadectwo o łaskach gietrzwałdzkich*, w: *Orędzie...*, 106-109.

²⁵ TAMŻE, 105-106.

²⁶ W. NOWAK, *Obecność Maryi w liturgii i pobożności ludowej*, w: *Orędzie...*, 111-127.

²⁷ TAMŻE, 112-113.

²⁸ TAMŻE, 115-118.

²⁹ TAMŻE, 118-121.

³⁰ TAMŻE, 118.

³¹ TAMŻE, 121.

dla teologa światłem, z którego winien ciągle czerpać w uprawianiu teologii³². W części drugiej olsztyński Teolog przedstawia obecność Maryi w pobożności ludowej³³, gdzie szczególnie przypomina, że *relacje pomiędzy liturgią a maryjną pobożnością ludową muszą być ustalone w świetle zasad i norm, które Urząd nauczycielski Kościoła ogłosił*³⁴, które Autor wylicza³⁵. Na koniec, we wnioskach pastoralnych, jakie wynikają z omawianej w wykładzie obecności Maryi, uwrażliwia na problem kultu maryjnego wyrażającego się w Jej naśladowaniu³⁶.

Kolejne opracowanie, noszące tytuł *Znaczenie sanktuarium maryjnego dla pobożności ludowej*³⁷, autorstwa ks. dr Janusza Kumali zasługuje na szczególną uwagę. Redaktor naczelny „Salvatoris Mater” i dyrektor Centrum Formacji Maryjnej w Licheniu, ukazuje właściwe kształtowanie pobożności ludowej jako ważne zadanie sanktuarium maryjnego. Pobożność ta jest często mieszaniną elementów wartościowych i im przeciwnych. Sztuka polega na tym, aby te pozytywne przyjąć, rozwinąć, umocnić, dowartościować, a negatywne zmieniać, nigdy nie zapominając, aby podjęte działania nie były niszczeniem pobożności, ale jej ubogacaniem i pogłębianiem³⁸. Sanktuarium ma *stwarzać przestrzeń dla zdrowych form pobożności ludowej, a zarazem sprzyjać oczyszczeniu tych, które uległy deformacji*³⁹. W oddziaływaniu sanktuarium Autor zwraca uwagę na dwa obszary, które potrzebują szczególnej troski duszpasterzy: kształtowanie właściwego obrazu Boga⁴⁰ oraz właściwego rozumienia tajemnicy zbawienia⁴¹. Odnośnie do pierwszego należy bardziej uwypuklić teocentryzm sanktuarium maryjnego (bardziej biblijne oblicze Boga), jego pneumatologiczny profil oraz chrystocentryzm; odnośnie drugiego zwracać uwagę pielgrzymom, że zbawienie jest łaską i dotyczy w głównej mierze sfery ducha, życia wiecznego, niż sfery ciała i życia doczesnego. Z artykułem tym winni zapoznać się wszyscy, którym leży na sercu właściwe kształtowanie pobożności ludowej i prowadzenie owocnego duszpasterstwa w sanktuariach maryjnych.

³² TAMŻE.

³³ TAMŻE, 122-125.

³⁴ TAMŻE, 124.

³⁵ TAMŻE, 124-125.

³⁶ TAMŻE, 125-127.

³⁷ J. KUMALA MIC, *Znaczenie sanktuarium maryjnego dla pobożności ludowej*, w: *Orędzie...*, 129-145.

³⁸ TAMŻE, 130-134.

³⁹ TAMŻE, 134.

⁴⁰ TAMŻE, 135-141.

⁴¹ TAMŻE, 141-144.

W latach 1991-1999 trwał II Polski Synod Plenarny. Materialnym owocem prac synodalnych jest wydanie 14 dokumentów, z których ostatni, zatytułowany *Maryja w tajemnicy Chrystusa i Kościoła*, stał się przedmiotem refleksji ks. dr Teofila Siudego⁴². W swoim wystąpieniu Przewodniczący PTM zreferował treść dokumentu sprowadzając je do trzech zasadniczych przesłań: ikonicznego⁴³ (synodalny obraz Maryi – odkupiona, zaangażowana w historiozobawczą służbę, pozostająca w macierzyńskiej relacji do Kościoła), formacyjnego⁴⁴ (idea naśladowania) oraz kultowego⁴⁵ (dowartościować pobożność ludową i liturgię, w przepowiadaniu stosować hierarchię prawd, nie przeciwstawiać dobroci Matki Najświętszej surowości i sprawiedliwości Boga, właściwie ukazywać pośrednictwo Maryi). Bezsprzecznie można solidaryzować się ze zdaniem wyrażonym w zakończeniu opracowania, gdzie Autor podkreślił, że maryjne przesłanie II Polskiego Synodu Plenarnego *oczekuje na pełną recepcję ze strony Kościoła w Polsce*⁴⁶. Koniecznie!!!

Na koniec bp Jacek Jezierski, w posłowie, ukazał znaczenie objawień w Gietrzwałdzie⁴⁷. Całości dopełniają trzy aneksy⁴⁸: dekret z 1977 r. zatwierdzającego kult gietrzwałdzkich objawień Matki Bożej, kazanie jakie wygłosił kard. Karol Wojtyła na uroczystości jubileuszu stulecia objawień (11 IX 1977) oraz list Jana Pawła II do Metropolity warmińskiego z okazji 125 rocznicy objawień.

Książkę tę warto posiadać w swojej bibliotece. Prelegenci zaproszeni na Sympozjum ukazali kontekst historyczny i teologiczno-pastoralny objawień z Gietrzwałdu, co pozwala lepiej zrozumieć samo maryjne orędzie, chociaż trzeba przyznać, że bardzo przydałby się w książce jeden artykuł, który prezentowałby w całości treść objawień sprzed 125 laty (oczywiście ona jest w prezentowanym tomie, ale rozrzucona w treści poszczególnych artykułów). Wszystkim zainteresowanym mariologią, objawieniami maryjnymi, sanktuariami, pobożnością ludową, tak specjalistom i laikom polecamy tę książkę, a dla kustoszy sanktuariów winna stać się wręcz lekturą obowiązkową.

⁴² T. SIUDY, *Maryjne przesłanie II Polskiego Synodu Plenarnego*, w: *Orędzie...*, 147-154.

⁴³ TAMŻE, 148-150.

⁴⁴ TAMŻE, 150-151.

⁴⁵ TAMŻE, 153-154.

⁴⁶ TAMŻE, 154.

⁴⁷ J. JEZIERSKI, *Posłowie. Znaczenie objawień gietrzwałdzkich*, w: *Orędzie...*, 155-157.

⁴⁸ *Orędzie...*, 159-168.